

nak), másodszor pedig Jézus Krisztus nevében (ahogy Jézus Krisztus válaszolna) töltsék ki a teszteket. A szerzőpáros (Strawn, Alexander, 2007) által használt paradigma reprodukciójával jelen kutatásban két fontos kérdés vizsgálható:

(1) Mely faktorok mentén egyezik a személyiségük és Krisnaképük¹³ a híveknek? (Strawn, Alexander, 2007)

(2) Vajon a használt paradigma valóban az istenképet vagy inkább az istenfogalmat/isten-reprezentációt ragadja meg? (Gibson, 2008)

Az elméleti keret alapján az alábbi négy hipotézis fogalmazható meg:

(1) A vizsgált populáció pozitív irányban tér majd el a lelkiismeretesség, barátságosság, érzelmi stabilitás faktorok és szociális kíváncsiság skála mentén az átlagpopulációhoz (Rózsa, Kő és Oláh, 2006) képest. (Buxant, Saroglou, Casalfiore, Christians, 2007; Francis, 1994; Saroglou, 2002; Saroglou, Munoz-García, 2008)

(2) A vizsgált populáció negatív irányba tér majd el a nyitottság faktor mentén. (Buxant, Saroglou, 2008a, 2008b; Buxant, Saroglou, Casalfiore, Christians, 2007)

(3) A kompenzációs modellből kiindulva az istenkép komoly énvédő funkcióval bír, így olyan személyek esetén, akik rosszabb szociális helyzetben ill. kevesebb pozitív életesemény vagy szociális kapcsolat birtokában vannak, még jobban felértékelik Krisnaképüket, mint a társaik. (Aten, Moore és tsai., 2008; Buxant, Saroglou, Casalfiore, Christians, 2007; Grimes, 2008; Hoffman és tsai., 2008; Kay és tsai., 2008; Koffman, és tsai., 2008 stb.)

(4) Krisna személyének aktualizálása, humanizálása és kvalitatív metodológia használata felszínre hozza a személy istenképét. (Gibson, 2008)

2. Az elővizsgálat

A már korábban is idézett szakirodalmi hiátusok okán érdemesnek tartottam egy elővizsgálat (Melléklet B) lefolytatását, hogy empirikusan alátámasztott hipotézisekkel állhassak elő (lásd: Melléklet B). Az alábbiakban ezen kutatás eredményeit és a belőle levonható új következtetéseket foglalom össze:

Az eddigi eredmények tükrében a hipotéziseink finomhangolására kerülhet sor:

Kérdésfeltevés:

(1) Vajon a használt paradigma valóban az istenképet vagy inkább az istenfogalmat/istenreprezentációt ragadja meg? (Gibson, 2008)

Hipotézisek:

(1) A személyiség és Krisnakép a szociális kíváncsiság, a barátságosság és nyitottság faktorok mentén felelnek majd meg egymásnak az elővizsgálat (Melléklet B) eredményei alapján.

¹³ Emiatt a fogalmi bizonytalanság miatt a kérdés eldöntéséig Krisnaképet használok a vizsgált érték esetén

(2) A vizsgált populáció pozitív irányban tér majd el a barátságosság, érzelmi stabilitás faktorok és szociális kívánatosság skála mentén az átlagpopulációhoz (Rózsa, Kő és Oláh, 2006) képest.

(3) A vizsgált populáció negatív irányba tér majd el a nyitottság, az energia és lelkiismeretesség faktor mentén az elővizsgálat (Melléklet B) eredményei alapján, az átlagpopulációhoz (Rózsa, Kő és Oláh, 2006) képest.

(4) A kompenzációs modellből kiindulva az istenkép komoly énvédő funkcióval bír, így olyan személyek esetén, akik kevesebb pozitív életesemény vagy szociális kapcsolat birtokában vannak, még jobban felértékelik Krisnaképüket, mint a társaik.

(5) Nemi különbségeket tapasztalhatunk a hívők személyiségében: a férfiaknál jellemzőbb lesz a magasabb érzelmi stabilitás, míg a nőknél az energia és nyitottság az elővizsgálat (Melléklet B) eredményei alapján.

(6) Az érzelmi stabilitás nyomán bejósolható a térítő tevékenység az elővizsgálat (Melléklet B) alapján

(7) Az életkor növekedésével a szociális kívánatosság is nőni fog.

(8) Krisna személyének aktualizálása, humanizálása és kvalitatív metodológia használata felszínre hozza a személy istenképét. (Gibson, 2008)

3. Módszer

3.1. Résztvevők

Vizsgálatomban összesen 60 személy, 29 nő (48,3%) és 31 férfi (51,7%) vett részt. Átlagos életkoruk 35,5 év volt ($SD=10,45$, $min=18$, $max=66$) és három különböző közösségből (Budapest, Debrecen, Krisna-völgy) kerültek ki. Mind MKTHK hívek voltak.

3.2. Eljárás

A tesztek felvételének engedélyezéséhez először egyeztettem az MKTHK által erre kijelölt személyekkel, eléjük tártam kutatásom célját és hipotéziseimet. A tesztek felvételét papír-ceruza formátumban végeztem, minden tesztfelvétel előtt ismertettem az illetővel a kérdőív jellegét és felhívtam figyelmét a kitöltés önkéntességére, továbbá felajánlottam, hogy visszajelzek a kutatás adott állásáról. Ügyelve arra, hogy a kitöltés sorrendje ne befolyásolja az eredményeket, variáltam azt. A kitöltés sorrendje így vagy: Krisna Big Five, kvalitatív kérdés, kérdőív, saját Big Five vagy saját Big Five, kérdőív, Krisna Big Five és kvalitatív kérdés volt. Azért tartottam fontosnak, hogy a kvalitatív kérdés közvetlenül a Krisna személyiség-kérdőív után jöjjön, hiszen annak kitöltése során a Krisnakép aktivizálódik, így könnyebbé téve az előhívást.

A személyiség-kérdőíveket saját magáról 60 személy, Krisnáról 54 személy töltötte ki. A Krisnakép esetén hat személy tagadta meg a részvételt, ezek közül négy indoka a kérdés komplexitása és hozzá mérten az idő rövidsége, kettőnél a blaszfémia gyanúja volt. Az adatfelvétel minden esetben 30-40 percet vett igénybe, amit a kitöltők többsége sokallt (ha szigorú napirendjűkre gondolunk, ezen nincs mit csodálkoznunk). A statisztikai elemzéseket az SPSS 16-os verziójával végeztem. A BFQ 55-ös tételét („Nem érdekelnek a túlságosan komoly TV

műsorok. *) többen kihagyták, és jelezték, hogy egyáltalán nem néznek televíziót. Minden ilyen esetben automatikusan 5-ös pontszámot adtam az értékelőknek, lévén ez a „Nytottság a kultúrára” alskála iteme, így önmagában az a tény, hogy valaki nem tájékozódik televízióból elegendő indoknak tűnt az illetén értékeléshez.

3.3. Mérőeszközök

3.3.1. Big Five:¹⁴

A Big Five mérésére a Caprara-féle Big Five Questionnaire-t (BFQ) használtam. A BFQ mellett szól magyarországi validálása (Rózsa, Kő és Oláh, 2006), melynek köszönhetően az egyik legmegbízhatóbb Big Five kérdőívnek számít Magyarországon. A BFQ az alábbi öt faktorból áll: Energia, Barátságosság, Lelkiismeretesség, Érzelmi stabilitás, Nyitottság, emellett egy Hazugság-skálával is operál. Minden faktor két alskálára bomlik, melyek egyenként 12-12 tételt (6 normál, 6 fordított) tartalmaznak (a Hazugság-skála 12 tételből áll). Lévén az Energia faktornak és Hazugság-skálának más elnevezése, extro-introverzió faktor ill. szociális kíváncsiság skála is elterjedt a szakirodalomban, ezért az alábbiakban mindkét elnevezést paralel fogom használni.

A faktorok magyarországi alkalmazhatóságára térve, (Rózsa, Kő és Oláh, 2006) míg az első négy (Energia, Barátságosság, Lelkiismeretesség, Érzelmi stabilitás) megtalálható, addig a Nyitottság faktor replikabilitása kérdéses. A Nyitottság faktor problematikája összhangban áll Szirmák és De Raad (1994) korábbi, a magyar nyelv személyiségleíró szókincsét feltérképező munkájával, melyben ötödik faktor gyanánt az „Integritás” vagy „Megbízhatóságot” ajánlják a Nyitottság helyett. A magyar validálás készítői (Rózsa, Kő és Oláh, 2006) is hosszasan időznek a replikabilitás aggályosságán és annak az Energia faktorra mutatott komoly kapcsoltságát elsősorban a normák eltéréséből eredeztetik, így nem a Big Five kritikájának, sokkal inkább kulturális sajátásnak vélve a jelenséget. Jelen tanulmány szempontjából ennek relevanciáját a Nyitottság faktorra való kényes bánásmód jelenti.

3.3.2. Életesemények

Az életesemények egy része a magánéleti sikerességre vonatkozott (családi állapot, gyermekszám), más része a vallással kapcsolatos tevékenységekre (az életkor, amikor csatlakozott, a tagság időintervalluma, a vallási közösségbe való családi involváltság, esetleges térítő tevékenység). A vizsgálni kívánt életeseményeket demográfiai kérdőívvel mértem (lásd: Melléklet C).

3.3.3. Szociális háttér

A szociális háttér mérésére az elővizsgálat (Melléklet B) tapasztalatai alapján az iskolai végzettséget tartottam legmegfelelőbbnek.

¹⁴ A használt mérőeszköz faktoranalitikus és reliabilitás adatai az elvártnak megfelelnek, a szerzőtől kérésre hozzáférhetőek.

3.3.4. A Krisnakép kvalitatív megközelítése

A Krisnakép kvalitatív megközelítésénél Gibson (2008) nyomán ismét arra törekedtem, hogy az illető istenképe (mit érez) aktiválódjon az istenfogalommal (mit gondol) szemben. Így ez alkalommal arra kértem a vizsgálatban résztvevő személyeket, hogy „Kérem, írjon le egy mesét az utóbbi egy hétben megtörtént eseményt az alábbi képeslapra, melyet legszívesebben bemutatásán keresztül istenképüket. Az elemzést intuitív módon, szakértői besorolás alapján végeztem. Lévéen eddig hasonló módszerrel tudomásom szerint nem készült vizsgálat, így a kategóriaalkotás során teljes szabadságot engedtem magamnak.

4. Eredmények

4.1. Leíró elemzések

A válaszadók nagy része férjezett/nős (47,3%, $n=27$) vagy egyedülálló (34,4%, $n=21$) volt. Hatan (9,8%) elváltak voltak, öten (8,2%) számoltak be élettársi kapcsolatról, egy kitöltő pedig nem adta meg adatait. A vizsgálati személyek közül tizennégynek volt gyermeke (23%). Az iskolai végzettség tekintetében a legtöbben középfokú végzettséggel rendelkeztek (39,3%, $n=24$), ezután leggyakrabban a felsőfokú (főiskola: 18%, $n=11$; egyetem: 26,2%, $n=16$), szakmai (11,5%, $n=7$) és végül a nyolc általános (3,3%, $n=2$) következett.

A legtöbb megkérdezett (60%, $n=38$) „veterán” tagnak számított és már több, mint öt éve megtért, szinte mindenki más (32,8%, $n=20$) több mint egy, de kevesebb mint öt éve tartozott a közösséghez, egy válaszadó kevesebb mint fél éve volt tag (1,6%, $n=1$), egy válaszadó pedig üresen hagyta a rubrikát. A kitöltők átlagosan 26,26 éves korukban csatlakoztak a közösséghez ($SD=9,6$; $min=15$; $max=60$). A vizsgálatban résztvevők mintegy kétharmadának (61,7%, $n=37$) nincs krisnás családtagja, de 45,9%-uk ($n=28$) térített már meg személyt a közösség számára.

4.2. Big Five és személyiség

4.2.1. A BFQ átlagok összehasonlítása

Bár az előkutatás (Melléklet B) során a nyitottság faktor egy szórásnál is jobban eltért az átlagpopulációtól (Rózsa, Kő és Oláh, 2006), a kibővített elemszámmal végzett vizsgálat immár mind az öt faktort és a hazugság skálát is szóráson belülinek találta. Ennek alapján: a szociális kíváncsiság, érzelmi stabilitás és barátságosság pozitív, míg a nyitottság, lelkiismeretesség és energia negatív irányban tért el (lásd: 1. táblázat és 1. grafikon). A szignifikancia ellenőrzésére lefuttatott egymintás t-próba alapján mind az öt faktor mentén szignifikáns eltérés mutatkozott (lásd: 2. táblázat).

4.2.2. Életesemények hatása

A független mintás t-próba során szignifikáns különbségekre bukkantam a vallások között, ill. a nemi különbségek terén. A nemi különbségeket nézve a férfiak szignifikánsan (t(58)=-3,534, p=0,001) stabilabbak érzelmileg, mint a nők. A hívő családtaggal rendelkezők szignifikánsan extrovertáltabbnak (t(58)=-3,088, p=0,03) és barátságosabbnak (t(58)=-2,499, p=0,015) bizonyultak. Nem leltem szignifikáns összefüggést a gyermekáldás, a térítő magatartás, a kitöltés módja és a személyiség között.

A különböző változók (családi állapot, életkor, tagság időtartama és a csatlakozási életkor) mentén egyszempontos ANOVA analízist végeztem. A családi állapot kapcsán három összefüggésre bukkantam a barátságosság (F(3,55)=2,748, p=0,051) és energia (F(3,55)=2,359, p=0,082) tendenciaszerűen, míg az érzelmi stabilitás (F(3,55)=2,897, p=0,043) szignifikánsan tért el. A barátságosság terén a férjezett/nős csoport érte el a legmagasabb értéket, míg az egyedülállók a legalacsonyabbat; az energia faktor mentén ugyanez a felállás mutatkozott. Az érzelmi stabilitás terén az elváltak vették fel a legnagyobb értéket és ismét az egyedülállók vették fel a legalacsonyabb pontszámot. A csatlakozási idő tekintetében egy tendenciaszerű (F(2,56)=2,644, p=0,08) és egy szignifikáns (F(2,56)=3,821, p=0,028) kapcsolatra bukkantam a lelkiismeretesség ill. barátságosság terén. A legmagasabb értéket a kevesebb mint fél éve csatlakozott csoport vette fel, míg a legalacsonyabbat a kevesebb mint öt éve csatlakozottak. Sem az aktuális életkor, sem az iskolázottság, sem a csatlakozási életkor nem mutatott szignifikáns összefüggést.

4.3. Big Five és Krisnakép

4.3.1. Szociális háttér hatása

Egyszempontos ANOVA analízist végeztem a Krisnakép és iskolai végzettség kapcsolatára, de nem bukkantam összefüggésre.

4.3.2. Életesemények hatása

Az egyszempontos ANOVA-k során összefüggésekre bukkantam a csatlakozási életkor, családi állapot és Krisnakép közt. A csatlakozási életkornál a nyitottság faktor tendenciaszinten (F(19,33)=1,673, p=0,95) különbözött, legmagasabb értéket a 32 évesen csatlakozottak körében, míg legalacsonyabb értéket a 19 évesen csatlakozottak körében vett fel. Lévé az összefüggés nem volt egyértelmű, grafikusán ábrázoltam a jelenséget (lásd: 2. Grafikon). További szignifikáns összefüggésre bukkantam a családi állapot és Krisnakép összevetése során a hazugság skála (F(3,48)=3,517, p=0,022) ill. barátságosság faktor (F(3,48)=3,99, p=0,013) kapcsán, tendenciaszintű összefüggésre bukkantam a nyitottság (F(3,48)=2,291, p=0,9) terén. A szociális kíváncsiság skálán az egyedül élők érték el a legmagasabb, míg a házasság legalacsonyabb pontszámot, a barátságosság tekintetében az elváltak bizonyultak a „legbarátságosabbnak”, míg a házasságok a legkevésbé „barátságosnak”. Végül a nyitottság tekintetében az élettárral rendelkezők vallottak legnyitottabb Krisnaképet, míg a házastárral rendelkezők a s